

هدف از این متن جلب توجه پژوهشگران به مسأله بسیار جدی «نشریه‌هایی یغماگر» و تلاش برای مواجهه درست با این پدیده است.

الف) نشریه یغماگر چیست و چگونه می‌تواند انسجام و اعتبار پژوهش را در معرض خطر قرار دهد؟

گسترش روزافزون سبک دسترسی آزاد (open access) در انتشار دستاوردهای پژوهشی در سال‌های اخیر یک نتیجه منفی و نامبارک هم داشته است: نشریه‌ها یا انتشاراتی که اصطلاحاً آنها را نشریه‌های/انتشارات یغماگر (predatory journals/publishers) می‌نامیم. در یک نشریه/انتشارات یغماگر با دسترسی آزاد، عدم یا ضعف داوری درست و قابل اتکاء (peer review) موجب قربانی کردن کیفیت اثر علمی در پای کسب منافع مالی است. در این گونه نشریه‌ها اغلب اگر نویسنده وجه مورد درخواست را پرداخت کند، مقاله‌اش تقریباً مستقل از کیفیت و محتوای آن مورد پذیرش و چاپ قرار خواهد گرفت. این دسته از نشریه‌ها می‌توانند در آینده موجب اضمحلال و نابودی کل اعتبار سیستم چاپ و نشر مقاله‌های علمی شوند.

پژوهشگرانی که اقدام به چاپ مقاله در نشریه‌های یغماگر می‌کنند، خود و در نهایت مؤسسه وابسته به خود را در معرض بی‌اعتباری و عدم صلاحیت علمی قرار می‌دهند. اگر تعداد نسبتاً زیادی از پژوهشگران این روش ساده و کم زحمت را برای چاپ مقاله‌هایشان انتخاب کنند، نشریه‌های یغماگر قادر به تقویت و توسعه خود و حتی در بلند مدت قادر به حذف و بلع نشریه‌های خوش‌نام، معتبر و شناخته شده علمی خواهند شد. به علاوه، واضح است که در فقدان فرآیند داوری کامل، درست و منطبق با استانداردهای علمی که فرآیندی زمان‌بر و پرهزینه است، روز به روز بر تعداد نشریه‌های یغماگر افزوده شده و چنین نشریه‌هایی همدیگر را تقویت و تکثیر خواهند کرد و چه بسا که به زودی تشخیص پژوهش باکیفیت از پژوهش بی‌کیفیت و تشخیص پژوهشگر صادق از پژوهشگر متقلب تبدیل به کار بسیار دشواری شود. بدون کسب معیارهای دقیق و سطح بالایی که نشریه‌های/انتشارات بزرگ و صاحب‌نام دارند، نشریه‌های یغماگر بزودی قادر خواهند بود که خود را در نمایه‌های بین‌المللی چون ISI و SCOPUS هم جاکنند، اتفاق نامیمونی که هم‌اکنون هم در یک مقیاس کوچک رخ داده و وضعیت مبهم و غیرشفاف کنونی را پیچیده‌تر کرده است.

شناسایی نشریه‌های/انتشارات یغماگر ممکن است کار ساده‌ای نباشد. شاید شناخته‌شده‌ترین فعالیت ضد یغماگرانه، فهرستی موسوم به فهرست بیل (Beall's list) باشد که توسط دکتر جفری بیل (Dr. Jeffery Beall) تهیه شده است و از سال ۲۰۱۱ تاکنون به‌روزرسانی می‌شود. این فهرست شامل نام تعداد قابل توجهی از نشریه‌های/انتشارات یغماگر است و در وبگاهی به آدرس scholarlyoa.com در دسترس عموم قرار دارد. آقای بیل کتابدار و دانشیار دانشگاه کلرادو در دنور آمریکاست. وی یکی از منتقدان جدی و پیگیر انتشار مقاله‌های علمی به سبک دسترسی آزاد و در مقابل پرداخت پول است. اصطلاح «یغماگر» نیز از ابداعات ایشان است. پرواضح است که فهرست بیل نیز مانند هر تلاش دیگری در این زمینه خالی از اشکال و انتقاد نیست؛ با این حال یکی از مؤثرترین و عملی‌ترین روش‌ها برای شناسایی نشریه‌های/انتشارات یغماگر بین‌المللی رجوع به این فهرست است.

ب) واکنش دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های علمی باید چگونه باشد؟

دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های علمی باید به طور حتم انتشار مقاله در نشریه‌های یغماگر را که صرفاً با هدف انتشار آسان و بالابردن کمیت تعداد مقالات انجام می‌شود، محکوم کنند. به علاوه باید محققان خود را تشویق کنند که مقاله‌های با کیفیت بالا و در نشریه‌های معتبر چاپ کنند، همچنین باید آنان را راهنمایی و کمک کنند که در چه نشریه‌هایی و چگونه به چاپ مقاله بپردازند. یقیناً هدف دانشگاه‌ها نباید صرفاً محکوم کردن افرادی باشد که تاکنون و اغلب ناآگاهانه به چاپ مقاله در چنین نشریه‌هایی اقدام کرده‌اند، بلکه هدف اصلی باید

توصیه و فرهنگ‌سازی در جهت بالابردن کیفیت مقاله‌ها و چاپ آنها در نشریه‌هایی باشد که داوری دقیق و درستی دارند. یک فرآیند داوری که توسط متخصصان برجسته و در زمان مناسب نه کوتاه و سریع انجام شود. اکنون به مرور برخی نشانه‌های نشریه‌های/انتشارات یغماگر می‌پردازیم و در ادامه برای پیش‌گیری از خطر چاپ مقاله در چنین نشریه‌هایی چند نکته را یادآور می‌شویم.

ج) چگونه می‌توان نشریه‌های/انتشارات یغماگر را تشخیص داد؟

- 1- هرنامه‌ها (spam e-mails)؛ دعوت پرسش‌برانگیز برای چاپ در نشریه‌ها یا شرکت در کنفرانس‌های گوناگون (اغلب از طرف افراد ناشناس)، دعوت مشکوک برای عضویت در فهرست ویراستاران (editorial board) یک نشریه ناشناس. انتشارات یغماگر معمولاً افرادی را استخدام می‌کنند که به دنبال نویسندگان احتمالی برای چاپ مقاله باشند (مثلاً کسانی که به تازگی از رساله خود دفاع کرده‌اند یا مقاله‌ای منتشر کرده‌اند) و سپس با آنها تماس می‌گیرند و خواستار ارسال مقاله برای چاپ و انتشار می‌شوند.
- 2- استفاده از عنوان‌های بسیار مشابه با عنوان‌های شناخته شده و معتبر، طوری که در نگاه اول تمیز دادن آنها از هم به سادگی ممکن نباشد، مثلاً نشریه‌هایی با عنوان‌هایی چون World Journal of ... یا International Journal of ... و یا نشریه‌هایی با عنوان‌های بسیار بسیار کلی مانند International Journal of World Research... و غیره.
- 3- نداشتن فرآیند داوری یا داشتن یک فرآیند داوری سطحی و ساختگی، قرار گرفتن نام دانشمندان طراز اول و مطرح در فهرست ویراستاران یک مجله بدون اطلاع خود آنان.
- 4- این که تعداد بسیار زیادی از مقاله‌های یک نشریه دارای ارزش علمی بسیار پایین باشند و تأثیر ناچیز و بی‌اهمیتی در جریان پژوهش‌های علمی داشته باشند.
- 5- این که به شکلی غیر عادی با پذیرش مقاله‌ها موافقت شود، تأکید بیشتر روی پرداخت مبلغ درخواستی باشد و به فاصله اندکی پس از پرداخت یا بلافاصله مقاله چاپ شود.
- 6- نبودن استانداردهای شناخته شده علمی در نشریه.
- 7- نبودن جزئیات آدرس و نحوه تماس با نشریه، مثلاً صرفاً با یک ایمیل یا یک فرم آنلاین روبرو باشیم.

د) چند پیشنهاد به پژوهشگران

- 1- وقتی جایی را برای انتشار کار علمی خود انتخاب می‌کنید، با همکاران خود در مورد آن نشریه/انتشارات مشورت کنید. از حس و وجدان علمی خود استفاده کنید و اگر نشریه‌ای به نظر شما مشکوک می‌رسد، بسیار هشیار و محتاط باشید.
  - 2- بررسی کنید که آیا این نشریه در نمایه‌های بین‌المللی چون SCOPUS, ISI یا در مورد نشریه‌های علوم انسانی در نمایه ERIH (European Reference Index for the Humanities) ثبت شده است.
  - 3- هرگز به نشریه‌ای که قبلاً نمی‌شناختید ولی اکنون برای شما ایمیلی فرستاده و دعوت به ارسال مقاله کرده است، مقاله نفرستید.
  - 4- در مورد نشریه‌های کم‌تر شناخته شده تحقیق کنید (مثلاً در اینترنت). سعی کنید چند مقاله از آن نشریه را ببینید.
  - 5- از انتشار مقاله در نشریه‌های/انتشارات مندرج در **فهرست نشریه‌های کم‌اعتبار/انتشارات نامعتبر** خودداری کنید؛ قطعاً جاهای بهتری برای چاپ مقاله شما وجود دارد!
- * این متن ترجمه و اقتباسی است از متنی که توسط دانشگاه ماساریکوکوا (Masarykova) در جمهوری چک و با همکاری دانشگاه وین به تاریخ ۷ ژانویه ۲۰۱۶ تهیه و منتشر شده است.